

Falketind

I Førstebestigernes Fotspor

Akvarell av Keilhau fra førstebestigningen i 1820

**Av Lena Fauske og Øyvind
S. Bruland**

Falketind var den første fjelltopp av alpin karakter som ble besteget i Norge. Sommeren 1820, lenge før bemidlede engelskmenn og dansker ledet an i erobringen av Jotunheimens tinder, vandret de to Christiania-studentene Christian Peter Bianco Boeck og Baltazar Mathias Keilhau inn i Koldedalen. Der "laae de tvende frygtelige Aiguiller lige for os, som vi i de foregaaende Dage saa ofte havde haft isigte og længtes efter. De opskyde strax sine sorte Spidser til en truende Høide; især er Koldetindens dristige form en herlig Alpeskikkelse. Det lykkedes os at bestigen den høie Tind, som hæver sin sorte Væg næsten lodret op af Sneen om dens Fod". I fjor sommer fulgte vi i fotsporene til de to som kan sies å ha født norsk fjellsport. Etter å ha studert det tilgjengelige kildematerialet og snakket med lokale kjentfolk, mener vi med sikkerhet å ha funnet den veien de fulgte til topps.

Vi støtter uttalelsen i boka *Jotunheimens stortopper*: "Keilhau og Boecks fjelltur i 1820 er blitt berømt med rette. De forente vitenskapelig nysgjerrighet med oppdagerglede, oppfinnsomhet og sportslig dristighet. Sett på bakgrunn av deres erfaring og kjennskap til området blir denne ekspedisjonen stående som en av de dristigste i Norges fjellhistorie".

Navnet Falketind, og også Jotunheimen, var det Aasmund O. Vinje som senere foreslo, men verken han eller hans venner på Eidsbugarden var noen gang på toppen.

*Den svarte tind med nebben sin i bukt
Er falcken lik som vogger seg til flukt
I bringa kvite flekk er spettad inn
Og difyr verd han kallad Falketind*

Pionerferden

Førstebestigerne befant seg i et terra incognita – de var på oppdagerferd. Det var forskertrangen som drev dem. Med ungdommelig djervhet søkte de det nye og ukjente. Keilhau (1797-1858) studerte geologi og har med sine akvareller og skriftlige beretninger foreviget turen. Men det var medisinerstudenten Boeck (1798-1877) som ble pådriveren til turen som startet 11. juli fra gården Skredbergo i Østre Slidre, og som senere er blitt kalt Jotunheimens oppdagelse. Det var også han som djervt ledet an i bestigningen av Falketind. Den lokale kjentmann Ole Urden; "En gammel, erfaren Rensdyrskytter var den tredie Person i Reiseselskabet", for å sitere de to pionerer. "En forstandig og meget comik Person".

De besteg Falketind ved å gå direkte opp fra Falkebreen (Snøggeken), via nordryggen og videre til topps, angivelig uten tau og klatreefaring. Saussure's bok *Voyages dans les Alpes*,

var kjent i det akademiske miljøet den gang, og førstebestigerne hadde muligens teoretisk kjennskap til enkel breteknikk. Slik Keilhau beskriver sine erfaringer i 1820 utgaven av *Budstikken* og senere i *Ugebladet Hermoder*, må de ha valgt letteste vei opp veggen. Han forteller at rett til høyre for der eggen er lavest sett nede fra breen, kan en klyve oppover en renne før en så traverserer ut til høyre og derfra fortsette videre til topps. Førstebestigningen skjedde så tidlig på året som 14. juli og i en periode da breene i Jotunheimen var større enn i dag (se Keilhau sin akvarell). Snøen lå nok den gang høyere opp etter renna i veggen uten vanskelig bregleppe mellom is og fast fjell.

Keilhau forteller om Boeck at "det var liksom en Manie havde betaget min Reisefælle; han vilde absolut op paa den aldrig bestegne Tind og søgte at overtale vor uerfarne Ledsager om Muligheden". Men, Keilhau "psyka ut", og reisefølget skilte lag på breen. Keilhau valgte "en lavere og mindre steil Fjeldtop" (Snøggeknosi), men "efter to til tre timers Fraværelse" var han tilbake nede på breen og fulgte sporene i snøen opp til der fjellveggen begynte for å se etter sine venner. "Idet jeg i Fjernrøret betragter dens øverste Pynt, vise tvende Skikkelser sig på Spidsen". Det var ingen vei utenom – han måtte opp han også!

Opp veggen kom han og ble gjenforent med sine venner. Keilhau hadde underveis gitt "det hellige Løfte aldrig at gaa den tilbage". Nok en gang skilte de lag. Mens Urden mente at der man var kommet opp lot det seg gjøre å komme ned, valgte Boeck og Keilhau fjellryggen og breen vestover fordi de fra Koldedalen "havde seet en Dal aabne seg mot Sydvest". Også samarbeidet mellom Boeck og Keilhau endte i splittelse da de gikk seg fast

mot breffronten der glidende leire og grus nær hadde sendt dem utfor stupet. Boeck returnerte opp breen og fulgte etter Urden, mens Keilhau foretok en harsardiøs passasje over en snøfonn før han kom seg ned svaene som bratt fører videre ned i Morka Koldedalen. En dristig beslutning da det var en lang og ukjent omvei. For å unngå "den farlige lis" holdt han sydkanten ned over breen, men rotet seg inn i et bratt, løst og svært uoversiktelig lende. Her sier han ikke mer om sin videre ferd gjennom dalen, men vi som kjenner området vet at han må ha slitt med å finne det som i dag er "normalveien" i den bratte og uoversiktige fjellsiden. Snøfonnen som i mange år har vanskeliggjort passasjen denne veien kan han ha forsert ved å gå isen på Tredjevannet siden det var så tidlig på sommeren.

Langt på natt var de alle mirakuløst samlet igjen i Nordre Tybod; Boeck som den sist ankomne.

I førstebestigernes fotspor

Etter å ha gått normalveien flere ganger var vi nysgjerrige på den såkalte "førstebestigerruta". Men verken Keilhaus egen beretning, eller de mange gjenfortellinger av førstebestigningen sier noe eksakt om hvor ruta går. Pionerferden har flere ganger vært omtalt i DNT's årbøker, men heller ikke der er selve ruta beskrevet. Vi var derfor nødt til å rekonstruere førstebestigningen ved å gå til kildene, snakke med lokale kjentfolk, og selv prøve forholdene i veggen for å finne en rute som stemmer med beskrivelsen.

Breen var grei å ta seg over med stegjern og tau. Etter å ha forsert den siste bratte snøbakken sto vi og betraktet østveggen og kunne godt forstå Keilhaus reaksjon foran veggen. "Som en næsten overalt lodret Muur

Til høyre er førstebestigerruta inntegnet. Til venstre andrebestigerruta fra 1878

strekker den seg i en like Linie omtrent en Fjerdings mot Nordvest, intetsted lavere end 400 alen". I motsetning til førstebestigerne så visste vi at det fantes en grei linje til topps. Det gjensto bare å finne den. Det var flere mulige veivalg for en som klatrer, men få som fristet til å legge igjen tauet. Enten var det for bratt og løst eller så var det ugrei overgang mellom bre og fjell. Den ruten vi valgte etter nøye rekognosering i veggen samsvarer med Keilhaus beskrivelse om "feldspatgang", hengeskavl og vannsig.

Vi gikk av breen der snøen lå høyest mot nord (se bildet). Store snøskavler hang faretruende utover og fikk oss til å sette opp farten da vi krysset siste del av det bratte feltet. Faren for å få snøblokker i hodet var like reell nå som i 1820. "En smal Ridse eller Fure i

Væggens nesten loddrette Styrting lod seg med Øiet forfølge nedenfra næsten lige op til det favnetykke Sneetag, der rager frem over Murens Gavl; smaa Ujevnheder dels i, dels ved siden af denne Fure syntes, saa langt Øiet kunde naae, at gjøre en Opstigning mulig. Men det frem-springende, ganske overhængende sneetag blev jo altid den sidste uovervindelige hindring". Vi fulgte Keilhaus lyse linje oppover som senere har blitt omtalt som "hin feldspatgang". Den var bratt nok til at det må ha vært ubehagelig å klyve der når det var vått og glatt som han beskriver. Ei heller kan det ha føltes særlig trygt å gå der alene. En fattig trøst for Keilhau var det dog at de andre nylig hadde kommet opp veggen. Ikke bare var det vått i veggen, men "smaa skarpkantede Stene kom hyppigen neddansende og

erindrede, idet de ofte meddelte smertelige Stød og Saar, om de rædsomme Laviner, som nu i nogen Tid havde tiet". Vi hadde langt bedre forhold med sol og tørt fjell. Et rypekull lettet foran oss oppe i veggen og en ung kongeørn kikket nysgjerrig ned der den svevet høyt over. Etter den første bratte renna ble klyvingen morsommere, men ingen steder med behov for tau. Hyller med faste formasjoner og flere mulige veivalg førte oss til topps hvor vi fant en passasje i skavlen. Sannsynligvis den samme utveien som Keilhau til slutt fant.

Det skulle gå mer enn 50 år før Falketind igjen ble besøkt. I 1878 foretok Carl Christensen to bestigninger av toppen. Han hadde lest om førstebestigningen i DNT årboka av 1872. En tilfeldig kommentar om "Falken" på en båttur over Tyin førte til at han sammen med "Tvindehougens skydskarl, valdresen Ole Olsen Skattebo" fulgte i førstebestigernes fotspor den sommeren. Etter en lang mars fra Tyin sto de ved foten av fjellet og speidet etter Keilhau "feldspatgang". Denne fant de ikke men klatret heller opp en rute lenger syd i veggen (tegnet inn på bildet). Ruta går over glatte sva og opp et bratt dieder som krever tau. "Nu ja, ligeså gjerne springe i det som krybe i det; touget, flaglinen på Tvindehougen, blev knyttet om livet, stokken bunden under armen, for her gjaldt det at have begge hænder frie, og så begyndte vi at klatre opover". Veien de tok var kortere enn førstebestigerruta. Vel opp på toppen kunne de konstatere at der kun var spor etter førstebestigerne. "Andre tegn på menneskers besøg end de to aldeles lavbegroede og tildels udgledne varder fandt vi ikke".

"Lige under Falketinden og kun adskilt fra den ved en smal kløft ligger en

Nærbilde av førstebestigerruta

mindre tind, halv så høi som den store, af ren nålefacon; vi døbte den for spøg Falkeungen og gik temmelig nær hen til den på vor første nedstigning. Den ser ud til at være aldeles ubestigelig og vil vel heller ikke friste nogen".

Falketind - ført og forført

De første bestigningene i Jotunheimen ble gjennomført med fjellfører som først og fremst var lokal kjentmann. Etter hvert ble han profesjonell og tok seg betalt for å føre turister trygt til topps. Det var særlig fjellbøndernes erfaring og fortrolighet med fjellet som var verdifullt for eventyrerne og turistene. Bestigningen av Falketind hadde neppe vært en realitet tidlig på 1800-tallet uten kjentmann. Med ulikt ståsted og kulturell bakgrunn ble ofte forholdet mellom fører og turister komplisert. Urden skilte som nevnt lag med Keilhau og Boeck på toppen av Falketind etter en uenighet om returen.

Mens Urden hadde sitt første og kanskje eneste føreropdrag til Falketind i 1820, drev hotelleier John Opdal sporadisk føring til tinden fra

Tyinholmen 100 år senere. Fra 1925 til 1940 tok han eventyrlystne besøkende som bodde på turisthytta med til Falketind. I motsetning til i dag hvor det kjøres bil inn til landskapsvern-området, måtte de gå hele veien fra Tyinholmen langs elven og Koldedalsvann. Det var en lang og krevende tur selv om de besteg tinden fra Snøggeken.

Fra 1940 til slutten av 90 årene er det dokumentert liten aktivitet på Falketind. Noen få foreninger organiserte turer, og et fåtall enkeltpersoner besteg fjellet hver sommer. Dette endret seg da det i 1998 ble organisert føring fra Fondsbu og etter hvert fra Tyinholmen. For Tyinholmens del ble en gammel tradisjon tatt opp igjen. Føringen til Falketind har de senere årene gått via normalveien. De første par årene var det lite aktivitet i området utover føringsvirksomheten. Det var ikke mange man møtte inne i Morka Koldedalen. Etter noen år med oppmerksomhet rundt virksomheten i området, økte trafikken. I dag er normalveien godt kjent. Det er synlig sti langs vannene i Morka Koldedalen og vardet opp svaene. Snøfonnen ved Tredjevannet har de siste par årene smeltet så mye at den er grei å passere. Nå møter man ofte store og små grupper langs hele ruten, særlig i helgene. På det meste har vi på en dag talt opptil 150 personer på toppen. Tross mye ferdsel på snødekt bre uten tau og uheldige veivalg i traseer med stor steinsprangfare har det vært få uhell.

"Møtet med fjellet er personlig. Kunsten å overvinne vanskeligheter, de opprinnelige følelser og det åpne sinn kjennetegner både fordypning og refleksjon. Det skal ikke være det trivielle møtet, det skal være vanskeligheter å bryne seg på, bryne seg med ydmykhet. Det krever et følelsesmessig engasjement som går

langt utover det å være i fjellet i masseturismens ånd. Man skal leve med og i fjellet når man er der".

C.W.Rubenson: "Vor sport", NTK årbok -1914

Viktige oppdagelser er ofte gjenoppdagelser; det å se ting med nye øyne, formidle og gjøre det nye kjent for andre. Førstebestigningen av Falketind åpnet et nytt fjellområde som kun reinsjegere, fiskere og fekarer hadde kjent til, mens "den dannedes, Videnskapsmannens, Forestillinger om den Trakt var i høieste Grad uklare".

Kanskje har vi alle noe i oss av den eventyrlyst som Fridtjof Nansen beskrev i sin rektor-tale til studentene ved St. Andrews-universitetet: "Den er vår gåtefulle lengsel etter å gjøre noe, fylle livet med mer enn vår daglige gang fra hjemmet til kontoret og tilbake til hjemmet igjen. Den er vår stadige lengsel etter å overvinne vanskeligheter og farer, å se de skjulte ting, å trenge inn i strøk utenfor den slagne landevei". Det å søke utfordringer ligger dypt i oss mennesker. Ønsket om å kunne strekke seg stadig lenger - drømmen om å nå stadig høyere.

"Forresten er tindebestigningen slet ikke sport. Den er dionysisk livsbekræftelse. Den er menneskekrypets møte med vredesrynkene i jordens ansikt. En Dante-færd langs Infernos kjæver, et buestrøk av liv over den stenvordne stilhet".

P.W Zapffe: "Hvad er Tindesport", NTK årbok -1933

Kilder

B.M. Keilhau: Budstikken (No. 49/50), 21de September, 1820

B.M. Keilhau: *De høieste Fjelde i*

Norge, Hermoder, 23de November,
1822

O.A. Øverland: *Jotunheimens
Oppdagelseshistorie*, i Norske Historiske
Fortellinger, 1896

DNT's årbøker: 1872 s.62 (Saars), 1874
s. 109, 1878 s. 18-21 (Christensen),
1893 (Slingsby), 1914 s. 15, så mer
komplett beskrivelse i årbok, 1928,
1986.

NTK's årbøker: 1914, 1933

B. Johnsen: *Jotunheimens Stortopper*,
1991

